

Conclusions

Cantar serenates ha format part del folklore manacorí des de fa més d'un segle. El moment històric més significatiu per a aquesta festivitat s'enquadra entre els anys quaranta i seixanta. Malgrat que durant algunes èpoques hagi comptat amb menys notorietat, és una tradició arrelada que encara s'organitza cada any.

Aquestes manifestacions no just tenen una significació musical, sinó que s'han d'interpretar a partir de la seva interacció amb el context social i cultural. Per això, es confia que aquesta tradició perduri al llarg del temps mantenint els seus trets més característics, per salvaguardar el nostre patrimoni immaterial musical i cultural.

Aquesta ja és sa darrera
que cantaré per aquí
i es que me voldrà sentir
m'haurà de córrer darrera.⁶⁷

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- DURAN, Bàrbara (2018). *El cant dels Salers i Quintos a la Mallorca contemporània*. [en línia] Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Art i Musicologia. [Tesi doctoral. Isabel Ferrer, dir.] <<http://hdl.handle.net/10803/664208>> [Consulta: 10 març 2022]
- DURAN, Bàrbara (2019). *Deixem lo dol*. Manacor: Món de llibres.
- NAGORE, María (2001). *La Revolución Coral. Estudio sobre la Sociedad Coral de Bilbao y el movimiento coral europeo (1800-1936)*. Madrid: Ediciones ICCMU.
- SEGUÍ, Toni (coord.) (2009). *El cant del Deixem lo Dol a Menorca*. Sant Lluís. S'Auba. Revista d'Informació de Sant Lluís.

⁶⁷ Arxiu personal de Tomàs Nicolau.

Famílies marineres de Porto Cristo: la pesca del bou

Bàrbara Terrasa Pont i Pere A. Oliver Reus

La pesca al Llevant de Mallorca

La referència més antiga de l'activitat pesquera a la costa del llevant de Mallorca es remunta a l'any 1247, quan en Bernat Puig, en Guillem Sastre i en Bernat Tió aconseguiren llicència per pescar a la cala Manacor i a l'estany d'en Pessonada (cala Murada), mitjançant el pagament de 65 sous (Rosselló i Ferrer, 1977-1978). Posteriorment, a partir del segle XVI els barbarescs del Nord d'Àfrica, recolzats pels turcs, augmenten els atacs i saquejos a les costes occidentals de la Mediterrània, per tant, la costa sud i llevant de Mallorca va esdevenir perillosa per als pescadors; el 1509, dos vaixells musulmans s'apoderaren del castell de Cabrera i capturaren, entre d'altres, uns vint pescadors —xifra no menyspreable i que ens dona una idea de l'explotació pesquera existent ja a les primeries del segle XVI (Deyá 2020). A partir del segle XVII l'amenaça barbaresca va minvar gràcies a la treva de Margliani (1581) i els atacs foren molt menys nombrosos (Deyá 2020), encara que tenim documents de l'any 1775 que constaten l'atac de tres llaüts de pescadors per tres vaixells de moros quan els primers es disposaven a calar les xarxes (Truyols 1915). La conquesta d'Alger per part dels francesos (1830) va implicar la quasi desaparició de saquejos a zones costaneres i d'actes de pirateria i va augmentar la seguretat dels pescadors llewantins.

Emperò, a la segona meitat del segle XIX, Mallorca encara vivia amb el record dels actes de pirateria comesos pels corsaris barbarescs que els darrers segles havien assetjat el trànsit marítim a la Mediterrània occidental i també els nuclis de poblacions propers a la costa mallorquina i que dificultaren, quan no

impediren, la pràctica de la pesca, sobretot a les costes baixes del sud i el llevant de l'illa. Els pescadors mallorquins, amb l'excepció dels de Ciutat, que pescaven a la badia, no gosaven sortir a la mar per por de ser presos captius.

Cala Manacor

La cala, anomenada inicialment Cala Manacor, en el segle XIX era un port natural que es va emprar per a transport de vi manacorí i altres mercaderies cap al sud de França, o també com a correu entre Barcelona i Cala Manacor (Duran 2004). També va servir de recalada i refugi a les barques de les famílies marineres; en aquest sentit hi ha constància escrita que el batle de Manacor, l'any 1851, va proposar que s'habilités un local al port de Cala Manacor amb la finalitat que «les persones que van a prendre banys per qüestió de salut no hagin d'estar a la intempèrie», així mateix aquest local també podria «servir d'aixopluc a les tripulacions dels guardacostes i laudes de pesca que, en cas de temporal, puguin protegir-se i custodiar els efectes necessaris» (AMM, *Libro de Actas*, any 1851; Duran 2004).

El port de cala Manacor, mitjançant la Reial Ordre de 18 de febrer de 1888, quedà ascendit a la categoria de duana de 2a classe, habilitada per a l'exportació, cabotatge i importació d'envasos, fusta, carbó, minerals i bestiar (*Llibre d'actes* de l'Arxiu Municipal de Manacor, 8 de març de 1888; Duran 2004).

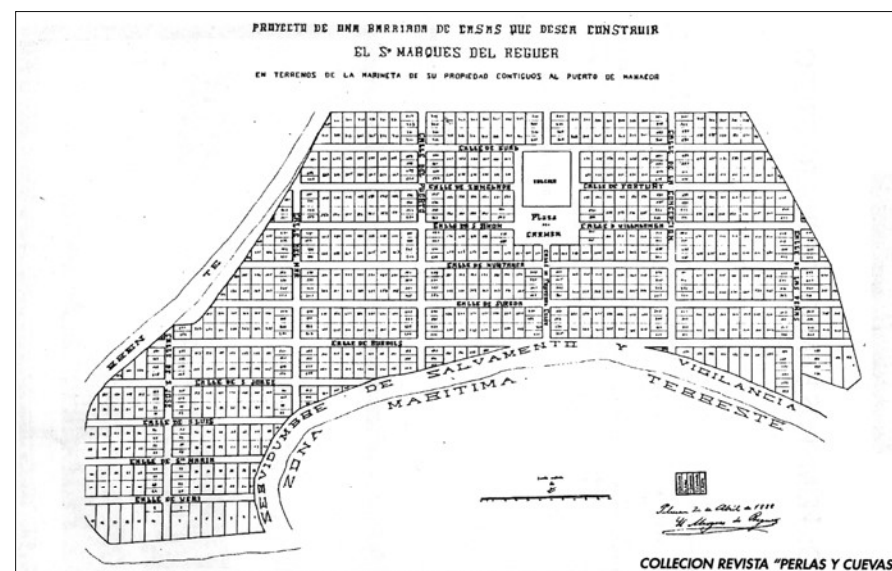
A la segona meitat del segle XIX, el fort creixement de la població de Mallorca i la manca de recursos donava lloc a una forta emigració i a una rompuda de noves terres, a les quals se sembraren vinya i ametlers, associats amb cereals i llegums. Totes aquestes noves terres rompudes se situaren a la perifèria de l'illa, arran de mar (Llucmajor, ses Salines, Campos, Felanitx, Manacor, Artà, sa Pobra, Alcúdia i Cabrera).

Les lleis de colònies agrícoles de 1855 i de 1868 donaren lloc entre 1874 i 1891 a la creació de nou colònies agrícoles, de les quals actualment romanen quatre, i que són importants nuclis costaners: la Colònia de Sant Pere d'Artà, la Colònia de Sant Jordi de Campos, Portocolom i Porto Cristo (inicialment, Colònia del Carme). Aquestes lleis donaven alguns privilegis als colons: exempció de pagaments de contribució, exempció de servei militar als fills, ús lliure d'armes, construcció d'una església amb un capellà, metge, manescal, mestre per a nins i per a nines, etc., tots pagats durant 10 anys per l'estat. La llei de colònies agrícoles també beneficiava els grans propietaris amb exempcions d'impostos i, a més, les seves terres més dolentes i que no havien estat mai rompudes tenien l'oportunitat de convertir-se en ametlerars, figuerals, vinyes, etc. En el cas del Llevant

Cuevas del Drach (Manacor)
No. 1 - Porto Cristo - Porto-Cristo

Vista de cala Manacor. Arxiu Joan Riera Bordoi.

Projecte d'urbanització de la Colònia del Carme (Ferrer Massanet 2007).

mallorquí aquests grans propietaris foren en Joan Alou i Vich a Portocolom, i a Portocristo el Marquès del Reguer (Pastor 1979).

El 20 d'abril de l'any 1888 el Sr. Jordi de San Simón i de Montaner, marquès del Reguer, presentà el plànol per fundar la Colònia Agrícola del Carme, a la possessió de sa Marineta.

La notícia de la creació d'una colònia va animar les famílies marineres a establir-s'hi una mica abans de la urbanització. Així, devers l'any 1877 arribaren els primers pescadors: la família dels Pelats, el Gaballí, els Perlines i, posteriorment, els Mossets i altres.

L'exploració científica de les coves del Drac per part de M. F. Will l'any 1880, el descobriment del llac el 1896 per part d'Edouard Alfred Martel amb el patrocini de l'Arxiduc Lluís Salvador, i el descobriment de les coves dels Hams després, també afavorí l'augment de visitants a Porto Cristo, fet que provocà l'establiment de les fondes de ca na Pasta i de can Felip, amb la consegüent demanda de peix fresc.

D'altra banda, les recomanacions mèdiques i la tendència a pensar que els banys d'aigua de la mar eren bons per a la salut feren augmentar l'apropament de la població a la costa. Sobretot gràcies al desenvolupament de la xarxa viària mallorquina, i en concret la construcció de la carretera des del port fins a Manacor (*La Aurora* 1908; Moll 2023).

En resum, la conquesta d'Alger per part dels francesos l'any 1830, que va suposar la fi de l'amenaça de pirates i corsaris, la llei de colònies de 1855 i de 1868, el descobriment de les coves del Drac i dels Hams, la recomanació mèdica de prendre banys de mar i la millora de la xarxa viària varen facilitar l'apropament de la societat a la mar.

Evolució del padró de la Colònia del Carme

Al primer padró del cens de la Colònia del Carme de 1889, hi apareixen quatre famílies empadronades (un total de 15 persones): tres de llauradors i una de pescadors. La família de pescadors era la dels Catalineros, Josep Bosch i Isabel Canyelles de Santa Catalina, de malnom els deien Perlines i vivien en el seu llatüt, el J.V. Maria.

Al padró de l'any 1890, hi consten dues famílies noves: la família del duaner, Jesús Bernal, la seva dona Dolores González i els seus 5 fills; i la família de la fonda de ca na Pasta, formada pel matrimoni Pere Joan Bonet Nadal i Catalina Miquel Amer amb els seus 4 fills: Pere Joan, Aina Maria, Catalina i Antoni Bo-

net Miquel. N'Aina Maria Bonet Miquel es casà amb en Toni Terrasa Mercant, fill del patró Mosset i formaren la família marinera Terrasa Bonet, *Mosset*.

L'any 1891 s'hi afegeixen 12 famílies més, una d'elles de mariners que venien d'Andratx, en Tomeu Salvà Mulet, i també la família dels Pelats, de Felanitx. Els Pelats, de Felanitx, era una família formada pel matrimoni Salvador Honorat Vadell Cantallops i Joana Maria Barceló, amb els seus dos fills, en Salvador i en Tomeu; aquest darrer, en Tomeu Vadell Barceló, és conegut a Porto Cristo com el patró Pelat. Segons aquest padró, feia catorze anys que vivien a la Colònia de la Verge de Carme.

Posteriorment i aprofitant el creixement de la colònia, també s'hi establí un pescador procedent de Felanitx, en Miquel Montserrat Orpí, *Gabellí*, i que ja feia quatre anys que hi vivia. El pescador valldemossí, en Sebastià Terrasa, patró *Mosset*, vivia a la seva barca amb els seus tres fills n'Antoni, *Toni Mariner*, en Guillem i en Sebastià.

La població anà augmentant, de manera que l'any 1893 eren ja 30 famílies, 120 persones (Moratille 1999; Duran 2004; fonts orals). Tots ells aprofitaren l'augment de població del nucli del Port, la presència d'estiuejants i viatgers i la millora de les comunicacions.

A finals del segle XIX la llei de colònies caducà i, per tant, tots els privilegis i exempcions. Gairebé al mateix temps va aparèixer la plaga de la fil·loxera de la vinya i minvà la utilització del Port per a l'exportació de vi i altres mercaderies. Tot plegat provocà que, concretament l'any 1900, el cens baixàs a 83 persones repartides en 22 famílies, quatre de les quals de pescadors (Padrón General del censo de población municipal de Manacor. Puerto Cristo, Colònia del Carmen). La desaparició de les colònies fou general a Mallorca, només continuaren com a nucli la Colònia de Sant Pere, la de Sant Jordi, Portocolom i Porto Cristo, gràcies al fet que canviaren la funció

Any	Famílies	Marineres
1889	4	1
1890	4	2
1891	19	4
1892	27	5
1893	4	3
1894	8	6
1895	28	7
1896	33	8
1897	97	7
1898	30	9
1899-00	28	6
1901	27	6
1902	27	5
1903*	16	4
1904	17	8
1905	19	8
1906	17	8
1907	22	10
1909-10	21	9
1911	22	7
1912	20	10

Padró de la Colònia del Carme corresponent als anys 1889-1912. Famílies totals empadronades; Marineres, nombre de famílies que tenen almanco un membre que es dedica a la pesca. Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del padró municipal de la Colònia del Carme (Arxiu de l'Ajuntament de Manacor).

PUEBLO DE MANACOR **AÑO DE 1890**

HOJA de rectificación del padron del vecindario con arreglo á lo prescrito en el art. 18 de la ley municipal vigente

CALLE DE *Colonia del Carme* NUM. _____

NOMBRES Y APELLIDOS	Ejidal	Fecha del nacimiento			Naturaleza		Estado	Profesion	Residencia habitual	Tiempo de residencia en el pueblo	Clasificación como habitante	Cualificación profesional	OBSERVACIONES
		Día	Mes	Año	Pueblo	Provincia							
<i>Joan Bonet Nadal</i>													
<i>Catalina Roig Obrador</i>													
<i>Joan Bonet Miquel</i>													
<i>Antoni Terrasa Mercant</i>													
<i>Salvador Vadell Barceló</i>													
<i>Maria Vadell Barceló</i>													
<i>Miquel Montserrat Orpí</i>													
<i>Andreu Tauler Caldenty</i>													
<i>Andreu Caldenty Nadal</i>													

NOTA. Viña que poseen _____ cuarteradas _____ cuartones.

Padró municipal de la Colònia del Carme de l'any 1890, corresponent al full de la família Pasta (Arxiu de l'Ajuntament de Manacor).

agrícola per la pesca i al seu inici com a activitat comercial, i els ports es converteixen en pesquers i comercials.

Durant la primera part del segle xx augmentaren els llocs de feina i, per tant, arribaren familiars dels habitants del Port. Ja l'any 1910 al Port hi havia les següents famílies marineres: i) en Joan Bonet Nadal i na Catalina Miquel Amer, ii) n'Antoni Terrasa Mercant i n'Aina Maria Bonet Miquel, iii) en Joan Bonet Miquel i n'Antònia Terrasa Mercant, iv) en Salvador Vadell Barceló i na Catalina Roig Obrador, v) en Bartomeu Vadell Barceló i na Magdalena Galmés Llodrà, vi) en Joan Vadell Barceló i na Gabriela Ginard Duran, vii) n'Antoni Vives Brunet i na Magdalena Servera Pallicer, viii) en Miquel Montserrat Orpí i na Maria Vadell Barceló i ix) n'Andreu Tauler Caldenty i n'Andreu Caldenty Nadal.

A mesura que la pesca es consolidava com a activitat comercial arribaren més pescadors sobretot de Valldemossa, que pescaven a Porto Cristo a l'hivern per fugir de les inclemències dels temporals de tramuntana. Al final de l'hivern,

Fotografia de la família Pasta (Bonet Miquel); s'hi poden veure quatre generacions.

després de Pasqua, els valldemossins partien els uns cap a la zona sud i les costes del llevant de l'illa i els altres cap a la zona nord, fins a les costes d'Artà a bord dels seus llauts. Per la Mare de Déu d'Agost, quan s'anunciaven els primers temporals, tornaven a sa Marina i a l'Estaca o a Banyalbufar. A l'hivern treballaven en altres activitats a terra fins a l'any següent. Amb el temps, alguns d'aquests pescadors decidiren traslladar-se definitivament amb la seva família, o formaren família als ports on pescaven (Habsburg-Lothringen 1869-1891).

Foren molts els pescadors valldemossins que a finals del segle XIX i principis del XX practicaren aquesta pesca, que anomenaven *al trot*, descansant de cala en cala després de les jornades de pesca. El patró Sebastià Terrasa, nat entorn de 1850, de malnom Mosset perquè a l'hivern feia de mosso a la barberia de Valldemossa, amb els seus tres fills pescava al trot peixater, que consistia a desembarcar el peix a qualsevol indret de la costa per tal d'arribar com abans millor a la vila i poder vendre el peix a bon preu. Solia fondejar a l'entrada de cala Morlanda o de cala Virgili. El seu fill, n'Antoni Terrasa Mercant, també natural de Valldemossa, va seguir les passes del seu pare, però quan es creà la Colònia

del Carme s'hi establí, formaren família amb n'Aina Maria Bonet, de la fonda de ca na Pasta, i en la primeria del segle xx (1920) armaren les primeres barques del bou de Porto Cristo. També de Valldemossa eren els *de sa Plaça*, que per aquests temps també s'establiren a l'actual Porto Cristo treballant d'armadors de xarxes, i la família Torres, que pescava la llagosta.

La flota del Port durant el final del segle XIX i principi del XX estava formada bàsicament per llaüts i bots, concretament la flota pesquera en aquest any era: una parella del bou, vuit llaüts, quatre bots pescadors i tres bots de farol (Delgado 1921). Algunes de les arts de pesca que s'empraven es poden veure al gràfic 2. A vegades, una mateixa barca emprava diverses arts, depenent de l'època de l'any.

Dibuix fet per Pedro Bonet Fai, on explica i dibuixa les arts de pesca de Porto Cristo.

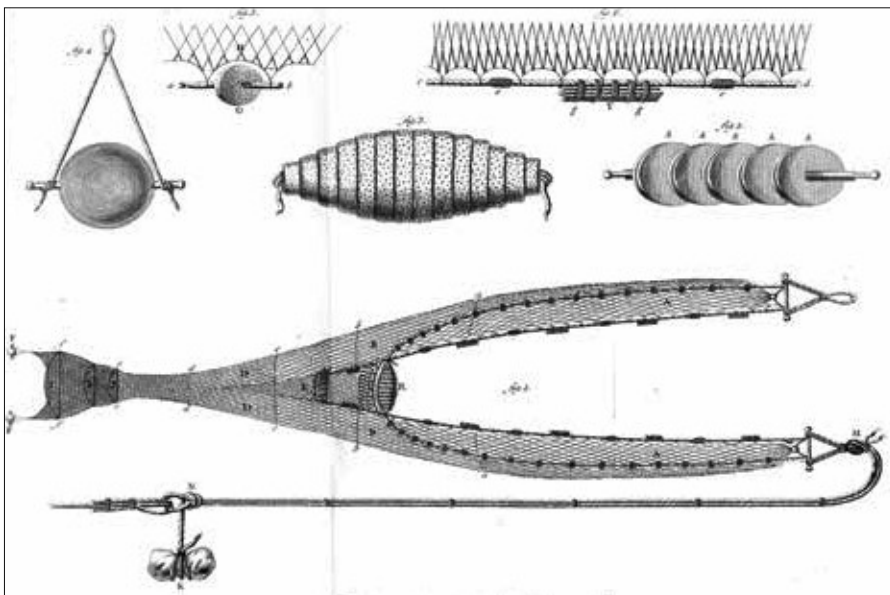
	<u>d'ham</u>	<u>de trampa</u>	<u>de xarxa</u>
Arts menors	<u>Palangre</u> <u>Fluixa</u> <u>Potera</u> <u>Volanti</u> <u>Llenca</u>	<u>Nansa</u> <u>Morenell</u> <u>Moruna</u> <u>Gambí</u>	<u>Tremall</u> <u>Llagostera</u> <u>Llampuguera</u> <u>Xàvega</u> <u>Soltes</u> <u>Moruna</u> <u>Jonquillera</u> <u>Almadravilla</u> <u>Rai</u> <u>Garbell</u>
	<u>amb barca</u>	<u>des de la costa</u>	
Arts de ròsec amb xarxa	<u>del Bou</u> <u>Gànguil</u> <u>Artet</u>	Bòlig	
Arts d'encerclament amb farol	<u>Teranyina</u> <u>(Trainya)</u>		

Arts de pesca segons l'ormeig emprat.

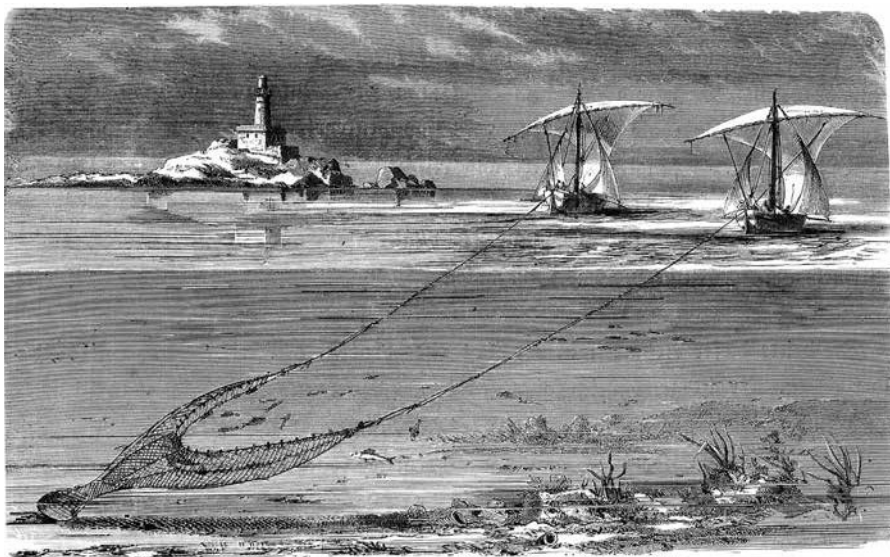
La pesca del bou

Les barques del bou són les embarcacions que practiquen la pesca de ròsec. Aquesta modalitat de pesca consisteix a arrossegat pel fons de la mar una xarxa en forma de sac, amb l'objectiu de capturar peixos, crustacis i mol·luscs marins que viuen sobre el fons. En els seus orígens, per aconseguir mantenir la boca oberta, en sentit horitzontal, de l'ormeig era arrossegat per una parella d'embarcacions que navegaven en paral·lel i l'estiraven lateralment. L'obertura vertical s'aconseguia emprant suros o bolles de vidre a la part superior i ploms o cadenes a la inferior, que contactaven sobre el fons. Aquestes cadenes, a més, ajudaven a remoure el fons i permetien capturar els peixos que hi viuen enterrats. Aquesta maniobra no es podia fer amb la mar en calma, es necessitava vent fresc.

Sembla que la pesca del bou va arribar a ports catalans en els primers anys del segle XVIII, des de França, on ja es practicava al segle anterior, i des de Catalunya es desplaçaren a la resta de ports, tant peninsulars com de Mallorca.

Bou, l'ormeig de pesca (Sañez Reguart 1791-1795).

Parella de barques del bou arrossegant l'ormeig en el segle XIX (Habsburg-Lothringen 1869-1891).

Les primeres barques del bou que començaren a operar a Mallorca a finals del segle XVIII i al llarg del segle XIX eren llaüts grossos, de no més de 10 o 12 metres d'eslora, amb dues proes verticals, timó desmuntable i aparellades de vela llatina. Com tots els aparells de vela llatina, empen un pal, inclinat cap a proa, el floc envergat al botaló, trinquet i messana.

Fins als anys vint, les barques del bou pescaren en parella i no utilitzaren propulsió mecànica ni per navegar ni per fer les operacions de pesca, seguien el camí que marcaven els vents portants. Aquestes barques feien tirades de pesca d'entre 5 i 20 milles, depenent de la força del vent, i pescaven sobre la plataforma continental, prop de la costa i mai a més de 100 metres de profunditat (Alcover & Moll 1963).

Cada parella del bou tenia el seu barquer o enviada, que era un llaüt que transportava el peix des de la pesquera fins al port; sortia a entrada de nit, recollia el peix i el duia a terra amb la finalitat d'alleugerir el pes que suportava la barca i, sobretot, podia avançar unes hores l'entrega del peix al peixater; mentrestant la parella continuava pescant.

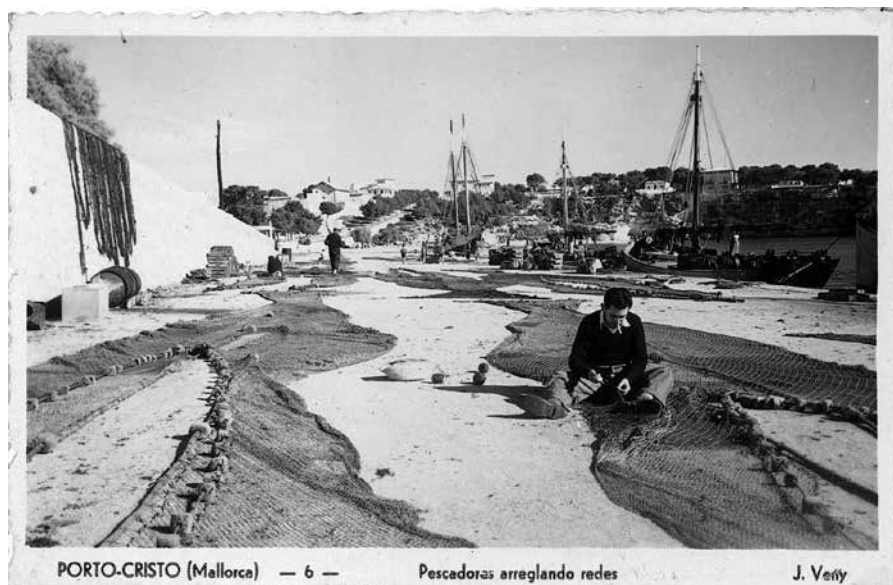
La motorització de les barques del bou, a partir de l'any 1920, va suposar un canvi tecnològic i una millora en les condicions de la vida dels pescadors del bou. Aquestes innovacions tecnològiques varen permetre feinejar amb una sola embarcació amb el consegüent augment de guanys.

La utilització de motors a la mar tenia avantatges sobre la utilització de la vela: permetia anar a pescar més enfora, on encara no s'havia pescat. Es podia pescar en el rumb més convenient, independentment de la direcció del vent; facilitava l'arribada a la pesquera i la tornada a port per realitzar la venda, sobretot en absència de vent, i l'operació de cobrar l'ormeig, que abans es feia a força de braços, guanyava eficàcia especialment a l'hora d'arrossegar la xarxa. Els primers motors instal·lats tenien una potència de 20 CV, i es calcula que un motor de 20 CV és equivalent a la potència realitzada per una barca de vela. Però la facilitat de maniobra de la barca motoritzada permetia quadruplicar el radi d'acció. Així, si el radi d'acció de la barca de vela era de 10 milles nàutiques, el d'una barca de motor passà a ser de 40 a 50 milles nàutiques.

La incorporació del motor i el posterior augment de la seva potència també va permetre la introducció de les portes, les quals permetien l'obertura horitzontal del bou i la pesca amb una sola barca. La incorporació de l'anomenada *maquinilla*, que ajudava a cobrar l'ormeig, facilità l'ampliació de les àrees de pesca i l'accés a zones de més profunditat.

Però el cost econòmic d'instal·lar un motor a una barca del bou era elevat. El cost de la instal·lació d'un motor i les modificacions necessàries a realitzar a

L'adobador de xarxes (també anomenat armador): en Bernat Vadell, que adoba xarxes de cànem o cotó devers l'any 1950 (Col·lecció Bàrbara Terrasa).

la barca podia ser des de 8.000 fins a 25.000 pessetes; moltes vegades era una despesa inassolible per als pescadors. Això va fer que es començàs a utilitzar la copropietat i s'associassen diversos pescadors o membres d'una mateixa família per fer front a la despesa de la compra.

Així mateix, quan neixen els pòsits de pescadors es comencen a utilitzar els préstecs hipotecaris amb entitats bancàries. La creació del pòsit de «pescadores de Porto Cristo y Cala Bona», fundat el 19 de novembre de 1942, tenia com a finalitat la defensa dels interessos dels pescadors, entre altres: l'assistència mèdica dels mariners, la construcció del tenyidor de xarxes, la instal·lació de la farola des Morro de sa Carabassa, crear una escola de pesca i construir una biblioteca. Més tard, el pòsit de pescadors es va convertir en la confraria de pescadors (Acta de constitució del pòsit de pescadors).

La tripulació, els mariners de terra i els guanys

A mesura que les barques del bou evolucionen i augmenten la seva tecnologia, també disminueix la tripulació i els mariners de terra necessaris per completar el procés. Inicialment, la majoria de tasques de la pesca i de la venda solia

En Nadal Torres, patró Torres, que adoba xarxes de niló (Arxiu Rafel Torres, Tito).

repartir-se entre els membres de la família.

La tripulació que conformava cada una de les barques de la parella amb vela llatina eren: un patró, 5 o 6 mariners, un al·lot de barca i un o dos barquers; per tant, a cada parella hi treballaven uns 15 mariners; però a terra també es necessitaven persones per treballar: l'adobador de xarxes, el pesador, la patrona que venia el peix, etc.

Una barca motoritzada necessita un patró, un motorista, cinc mariners i un al·lot de barca. Tot plegat fan un total de 8 mariners. Actualment, les grans barques del bou, amb eslores que tripliquen les de principis del segle xx, només necessiten un patró, un motorista i 3 mariners. En resum, la tripulació necessària per realitzar una jornada de pesca a l'actualitat s'ha dividit per cinc.

La pesca del bou duia associades unes tasques que realitzava la tripulació que restava a terra:

Adobador de xarxes. Les seves tasques eren adobar l'ormeig i tenyir la xarxa. Inicialment, el material emprat per a la fabricació de les xarxes eren el cànem o el cotó, i amb el contacte amb l'aigua salada s'arribaven a podrir; a més, el color blanc del cotó era molt visible dins l'aigua. Per evitar la putrefacció i

Venda del peix damunt el moll. Venda de peix de la barca del bou Cala Mitjana durant els anys 1950. La patrona és na Praxedes Vadell Roig (Arxiu Municipal de Manacor)..

fer-les menys visibles s'havien de tenyir. A partir dels darrers anys de la dècada de 1960 (o primers de 1970) es començaren a introduir fibres sintètiques com la poliamida o niló i el polietilè o plàstic, materials més lleugers, de major durada, més econòmics i ja es podien fabricar del color preferit.

La patrona, el pesador i persones relacionades amb la venda del peix. Des de la conquesta catalana, a finals del segle XIII, es va vendre el peix a les concessions de taules o pedres dels mercats i també a la venda ambulat. Eren les patrones, membres de les famílies de pescadors, les que normalment eren concessio-

Carro de venda de peix, la patrona és na Magdalena Rapinya (Arxiu Rafel Torres, Tito)

nàries d'aquestes pedres o les que, amb carros, es dedicaven a la venda ambulat.

En el *Die Balearen* (Habsburg-Lothringen 1869-1891) s'explica com els pescadors mallorquins repartien els guanys de la venda del peix: la meitat era per a la barca i els ormejos i l'altra meitat es repartia en parts: una i mitja per al patró, 1 per a cada un dels altres tripulants excepte l'al·lot de barca, que rebia mitja part. A més dels tripulants de la barca, també tenien part els armadors, propietaris i responsables del bon estat de la barca i dels ormejos, els encarregats de pesar el peix una vegada posat a terra i la patrona encarregada de la venda del peix una vegada classificat i pesat. Així, la distribució dels guanys era la següent: primer es deduïa la manutenció dels armadors i el personal de la parella i del barquer (enviada), que en total eren uns 22 homes (*monte mayor*). Corresponia l'1,5% per al pesador i el 4% per a la patrona. Amb la resta (*monte menor*) es feien 40 parts: 13 per a les barques, o sigui per als propietaris, 2 per al barquer, 2 per a cada un dels patrons de la parella, 1,5 per al patró del barquer, 1 per a cada armador, 1 per a cada mariner i $\frac{3}{4}$ parts per a cada al·lot de barca. Després de la motorització, les despeses generals (carbó, dièsel, oli, reparacions de l'ormeig, glicerina, greix, benzina, cotó, assegurances, pa, vi i altres aliments que anomenaven *tenda*, on s'inclouïa carn i patates) es retiraven abans de repartir. (Delgado 1921; Darder & Oliver 2007; Massutí & Llompарт 2007).

Aquesta manera de repartir el guany i de remunerar la feina de la tripulació no va canviar gaire al llarg dels anys. En l'actualitat, el peix desembarcat per les barques del bou passa per una primera venda a la llonja de contractació del peix de Palma mitjançant un sistema electrònic de subhasta per passar al circuit de venedors minoristes i restauradors.

Les barques del bou de Porto Cristo

L'any 1920, en Toni Terrasa Mercant, *el patró Mosset*, i la seva dona n'Aina Maria Bonet Miquel, *de ca na Pasta*, armaren les primeres barques del bou del Port: la barca anomenada Colonia del Carmen (3PM-1-265) i la Porto Cristo (3PM-1-266). Foren construïdes a les drassanes de Portocolom pel mestre d'aixa Joan Creus l'any 1920 i tenien una eslora de 13,02 metres. Inicialment, aquesta parella havia de fondejar entre la cova des Correu i les coves Blanques perquè no hi havia cap estructura portuària que facilitàs l'amarratge a les barques d'aquesta eslora; a més, el fet d'anar a vela també dificultava la maniobra.

Aquesta parella ha estat l'única que ha pescat a vela a Porto Cristo. Poc temps després de la seva construcció, aproximadament l'any 1921, ja li instal·laren un motor Avance de 20 CV a cada una de les barques. Aquesta parella, *Porto Cristo* i *Colonia del Carmen*, fou la primera que es va motoritzar a Mallorca.

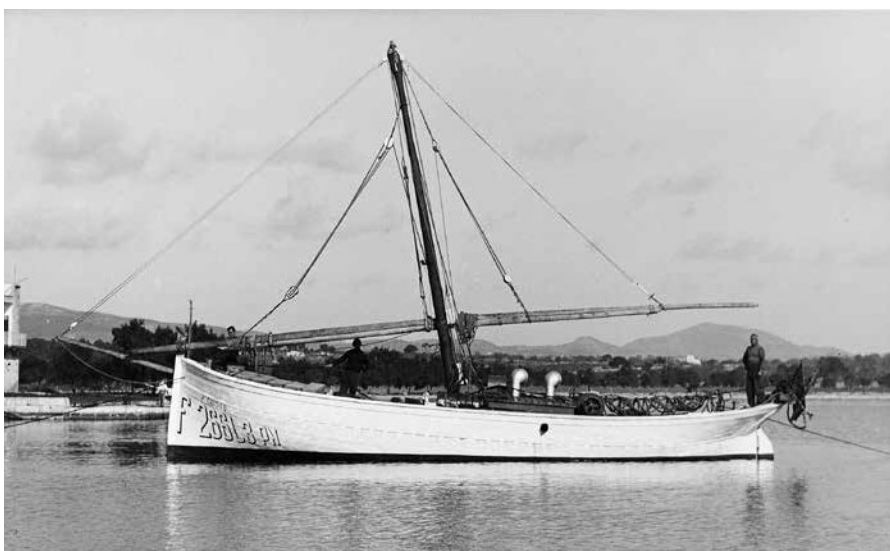

La parella del bou *Colonia del Carmen* (3PM-1-265) i la *Porto Cristo* (3PM-1-266), encara aparellades amb vela llatina, fondejava davant la cova des Correu. Fou la primera parella de barques del bou de Porto Cristo i les primeres barques a les quals els instal·laren un motor.

La *Colonia del Carme*.

La *Porto Cristo* amb un motor *Avance* de 20 CV instal·lat (Font: Registres de la Capitania de Palma i Arxiu Fundació Museu Cosme Bauçà / Gabriel Bennassar).

La parella del bou *Colonia del Carmen* i *Porto Cristo*, va ser l'única que pescava al bou fins a l'arribada, l'any 1935, de la *Vicenta* (3-PM1-574), de 12,66 metres d'eslora, propietat dels germans Juan Morey. N'Antoni Vives Gayà, *Marilla*, la comprà l'any 1952. El patró de la *Vicenta*, quan pescava a Porto Cristo, fou en Guillem Barceló Valens, el patró *Barceló*, que també tenia part de la barca. El patró Barceló era fill de pagesos de Son Moro, els quals no havien tingut cap relació amb la mar. Començà de mariner amb la *Porto Cristo* i es va casar amb na Pràxedes Juan, *de sa Plaça*. N'Antoni Vives, *Marilla*, era el peixater.

L'Antonia (3PM-2-135), de 12,20 metres d'eslora, arribà a Porto Cristo l'any 1941, perquè la comprà la família Pep Piña Forteza, *de can Baltasar*. El patró era en Nadal Torres, que posteriorment també va fer d'adobador de xarxes, i el substituï el patró Tomeu Vadell Galmés, *Pelat*, fill del patró Pelat. Aquesta barca era coneguda com 'la barca del pa', perquè a l'hora de sortir a la mar eren pocs mariners, però a l'hora de dinar eren una tracalada (comunicació oral de na Magdalena Rapinya, filla del patró Pelat i dona del patró Nadal Torres; *Perlas i Cuevas*, núm. 1395, 18 setembre 2000).

La *Guadalupe* (3PM-1-1168) tenia una eslora de 12,97 metres. Els arma-

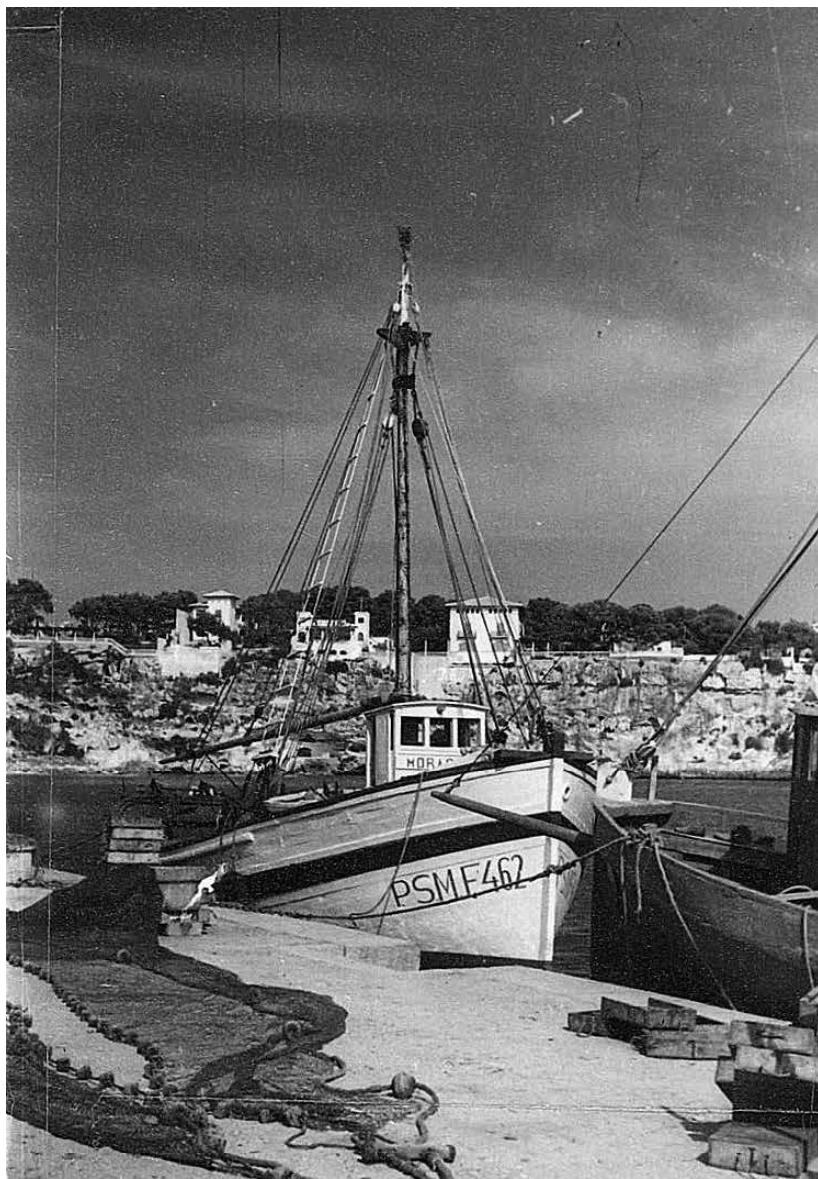
La Vicenta (3-PM1-574), varada a les drassanes dels mestres d'eixa Vaquer, Vermells, amb la família de l'Armador n'Antoni Gaya, Marilla (Font: MNC-4-0007-FAPC, Fons fotogràfic L'Abans - Fons Jaume Artigues).

L'Antonia (3PM-2-135), quan va arribar al Port l'any 1941.

La Vicenta (3PM-1-574) i la Guadalupe (3PM-1-1168), atracades al moll devers la dècada de 1950 (Col·lecció Bàrbara Terrasa Pont).

La Marilla (3PM-1-1443), que quan va arribar a Porto Cristo s'anomenava Moragues (Col·lecció Bàrbara Terrasa Pont).

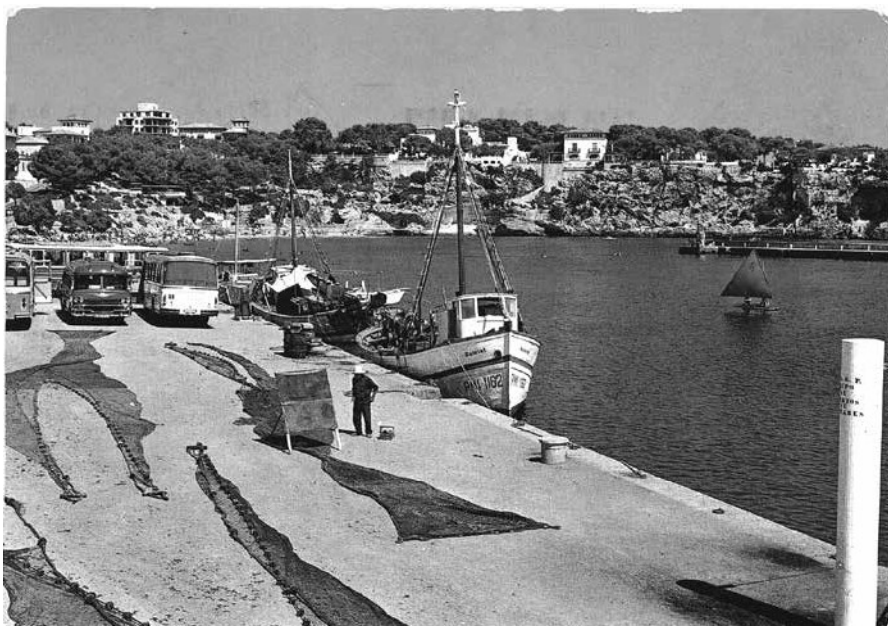
La tripulació de la Carmencinta (3PM-1-1159) prepara la barca per a la pesca. (Foto: Sebastià Perelló Tries).

dors, en Gabriel Homar Bordoy, en Tomeu Sansó Caldentey, *Cella*, i en Tomeu Vadell Galmés, *Pelat*, tots de Porto Cristo, la compraren l'any 1953. En Tomeu Vadell, *Pelat*, va ser un dels seus patrons.

L'any 1955 Antoni Vicens Gayá, *Marilla*, de Porto Cristo comprà la Moragues, a la qual li va canviar el nom per Marilla (3PM-1-1443), de 14,90 metres d'eslora. El patró Barceló es va extraviar amb la barca dos o tres dies; durant el temps que va estar desaparegut, el patró Pelat, des de la Torre, passava hores mirant si divisa-

La Cala Mitjana (3PM-1-242) amarrada al moll. (Foto: Sebastià Perelló Tries).

La Rafalet (3PM-1-1162) i una altra barca del bou. El moll és compartit com a eixugador de xarxes i com a aparcament dels autobusos (Col·lecció Bàrbara Terrasa Pont).

va la barca, fins que un dia la va veure i immediatament partiren a socórrer la tripulació.

La Carmencinta (3PM-1-1159), de 12,86 metres d'eslora, l'any 1946 es va traslladar a Porto Cristo quan la compraren els germans Piña Forteza i els Piña Torres, *Baltasans*. El patró a Porto Cristo era el patró Tomeu Vadell, *Pelat*, i en Rafel Torres Vadell, *Tito*, l'any 1966 hi va començar amb 15 anys com a al·lot de barca i n'arribà a ser el motorista.

Durant la dècada dels 1960 fou quan la flota de Porto Cristo arribà al màxim de barques i també es correspon amb l'època de major captura (Duran 2004). La Cala Ratjada (3PM-1-1183) tenia una eslora de 17,22 metres. El seu patró va ser en Guillem Barceló els tres anys que va estar a Porto Cristo.

La Cala Mitjana (3PM-1-242), registrada com a *Cala Michana*, fou construïda a Portocolom l'any 1919, amb una eslora de 13,87 metres. L'any 1956 la compraren en Tomeu Sansó Caldentey, *Cella*, i en Guillem Barceló, patró *Barceló*, per 86.000 ptes. Els patrons d'aquesta barca foren el patró Barceló, en

La Pepita Marqués (3VA-907), darrera barca del bou de Porto Cristo (Col·lecció Bàrbara Terrasa Pont).

Sebastià Bonet Terrasa i en Juan Terrasa Bonet, patró *Mosset es primo*.

La Rafelet (3PM-1-1162) tenia una eslora de 12,5 metres. L'any 1963 va anar a pescar a Porto Cristo, els propietaris d'aquesta barca tenien contractes privats; en varen tenir part en Sebastià Terrasa, *el patró Mosset*, en Marc Caldentey, en Tomeu Sansó Caldentey, n'Amadeo Badia, en Toni *Canya*, el metge Rotols i altres (comunicació oral Rafel Torres, *Tito*). Els patrons de la *Rafelet* foren diversos: en Joan Terrasa, *Primo*, fill del patró Mosset, es *Menut de s'Estanc*, pare d'en Sebastià Bonet, en Toni Puput, en Sebastià Rotol i en Toni Terrasa Mosset, net del patró Mosset.

La San Jorge (PM-1-1544) era d'en Guillem Obrador, i en Joan Brunet Servera, *Camel·lo*, va ser el seu patró. Finalment. La Pepita Marqués (3VA-907), de 15,80 metres d'eslora, l'any 1978 arribà a Porto Cristo quan la compraren en Jaume Brunet, *Jan*, en Pep Piña, *Baltasar*, i en Rafel Torres Vadell, *Tito*, fill d'en Nadal Torres Morey i net dels Pelats. Aquest darrer va ser el patró fins que la donaren de baixa definitiva l'any 1989. Malauradament, va ser la darrera barca del bou que va pescar a Porto Cristo.

Actualment no hi ha barques del bou. Així, la *Rafelet*, la *San Jorge* i la *Pe-pita Marqués* foren les tres darreres barques del bou de Porto Cristo.

El boom turístic hauria pogut ser una oportunitat per mantenir l'activitat marinera a Porto Cristo, garantir la pesca professional i proveir de peix de qualitat el poble, tant restaurants com particulars. En comptes d'això, el turisme va desplaçar els mariners i va envair l'espai dels pescadors; damunt el moll, on s'estenien les xarxes, durant els anys 1970 hi aparcaven els autobusos. D'altra banda, els majors guanys econòmics de les tendes de *souvenirs*, i altres negocis relacionats més directament amb el turisme, varen fer que tant les patrones com els pescadors canviassin d'ofici. Tot plegat ha provocat la desaparició de la pesca, tant de ròssec com d'arts menors, de l'activitat professional de Porto Cristo.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOVER A. M.; MOLL F. de B. (1963). *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) Palma: Moll, 1930-1962. ISBN 8427300255.
- DARDER J.; OLIVER P. A. (2007). «Inicis de la pesca al bou a Alcúdia» A: *Jornades d'Estudis locals d'Alcúdia*. Ajuntament d'Alcúdia, p 43-70.
- DELGADO J. (1921). *La pesca marítima en España en 1920*. Madrid: Dirección General de Navegación y Pesca Marítima. Ministerio de Marina: Instituto Español de Oceanografía.
- DEYÁ M. J. (2020). «Cabrera: l'illa supervivent». A: GRAU, A. M. [et al.] (ed.). *Arxipèlag de Cabrera: Història Natural*. Palma: Societat d'Història Natural de les Balears (Monografies de la Societat d'Història Natural de les Balears; 30). 738 p. ISBN 978-84-09-23487-5.
- DURAN D. (2004). *El mode de vida del pescador de Manacor*. Pollença: El Gall Editor. 208 p.
- FERRER MASSANET R. (2007). «Los primeros bandos de Porto Cristo». A: *Quaderns de Perlas y Cuevas*, núm. 85.
- FUSTER G. (1966). *Història de Manacor*. Manacor: Libros de Manacor. Oficina de prensa. (Colección Balearia)
- HABSBURG-LOTHRINGEN LS. (1884). *Die Balearen in Wort und Bild geschildert*. 7 v. Leipzig, Alemanya: Brockhaus.
- La Aurora* (1908).
- Llibre d'actes de 8 de març* (1888). Manacor: Arxiu Municipal de Manacor.
- Llibre d'actes* (1851). Manacor: Arxiu Municipal de Manacor.
- MASSUTÍ PASCUAL M. (1978). *La Cofradia de Pescadores de Palma, siglos XIV al XX*. Palma: Jorvich.
- MASSUTÍ OLIVER M.; LLOMPART G. (2007). *Les activitats de la pesca i el gremi de pescadors a Mallorca 1259-2006*. Palma: Institut d'Estudis Balearics.
- MOLL I. (2023). «La perspectiva de l'historiador». Pròleg de les Barques del bou de Mallorca.
- MORATILLE P. (1999). «Porto Cristo entre ahir i demà». *Revista Porto Cristo*.

- PASTOR SUREDA B. (1979). «Les colònies agrícoles del segle XIX a Mallorca». *Treballs de geografia*, núm. 36, p. 175-177. Palma: Universitat de les Illes Balears. ISSN 1133-181X.
- Perlas i Cuevas*, núm. 1395 (18 setembre 2000).
- ROSSELLÓ R.; FERRER R. (1977-1978). *Història de Manacor*. Segles XIII i XIV. 2 toms. Manacor: Ajuntament de Manacor.
- SAÑEZ REGUART A. (1791-1795). *Diccionario Histórico de los Artes de Pesca Nacional*. 5 v. Madrid: Imprenta de la Viuda de Don Joaquin Ibarra.
- TRUYOLS A. (1915). Aurora núm 248 sobre els Anales del Reino de Mallorca de Guillermo Vidal, 1775.
- WILL, F. (1880). *Plano de la Cueva del Drach. Situada en el predio Son Moro (Manacor, Isla de Mallorca) propiedad del Sr. Dn. Jos. Ygnacio Moragues*. [material gràfic]. Madrid. 1 plànol. Escala 1:500.

FONTS ORALS

Aina Terrasa Bonet, Juan Terrasa Bonet, Salvador Vadell Pascual, Rafel Torres, *Tito*; Pedro Bonet Terrasa, *Fai*; Damià Barceló.

AGRAÏMENTS

Pilar Castor, arxivera de l'Ajuntament de Manacor; Joan Riera Bordoy; L'Abans de Manacor; Antoni Ferrer Febrer; Capitania Marítima de Palma de Mallorca.